

Juridiska fakultetsstyrelsen
Docent Eva Lindell-Frantz
Docent Julian Nowag

Justitiedepartementet

Remiss: Europeiska kommissionens förslag till nytt direktiv om rätten att få en vara reparerad

Ju2023/01112

Juridiska fakultetsstyrelsen vid Lunds universitet, som har anmodats att yttra sig över rubricerat förslag, får härmed avge följande yttrande. Yttrandet har utarbetats av docent Eva Lindell-Frantz och docent Julian Nowag.

Sammanfattning

Juridiska fakulteten i Lund delar regeringens uppfattning att förslaget i promemorian inte strider mot subsidiaritetsprincipen.

Juridiska fakulteten i Lund ställer sig positiv till syftet med reglerna; att främja en hållbar konsumtion och en cirkulär ekonomi. Fakulteten menar emellertid att underlaget i promemorian inte är tillräckligt för att man ska kunna ta ställning till om de föreslagna åtgärderna på ett effektivt och lämpligt sätt främjar förverkligandet av de uppsatta målen. Mot bakgrund av detta är det svårt att uttala sig om förslaget även är förenligt med proportionalitetsprincipen.

Som framkommer nedan menar Juridiska fakulteten i Lund oavsett vad som sagts ovan att det förekommer vissa oklarheter i det föreslagna regelverket där det kan finnas behov av ett förtydligande för att undvika besvärliga tolkningsproblem.

Slutligen menar Juridiska fakulteten i Lund att man även borde beakta och utreda vilka konsekvenser förslaget kan få ur ett produktansvars-, ett konkurrensrättsligt samt immaterialrättsligt perspektiv.

Förslagets huvudsakliga innehåll

Den presenterade promemorian innehåller förslag till lagändringar som syftar till att främja en cirkulär konsumtion av varor samt en hållbar utveckling.

Dels föreslås reparation av en felaktig vara utgöra ett förstahandsalternativ när en konsument vänder sig mot säljaren och kräver rättelse. Säljarens möjligheter att välja att byta ut varan istället för att reparera denna begränsas, liksom

konsumentens rätt att kräva det förra alternativet. Förslaget föreslås genomföras genom en ändring i den nu gällande konsumentköplagen (2022:260).

Dels ska det bli enklare för konsumenten att få att få en vara reparerad i de fall säljaren inte kan hållas ansvarig för felet, antingen till följd av att det inte rör sig om ett ursprungligt fel, eller för att säljarens ansvarstid har löpt ut. Den utökade möjligheten att få varor reparerade föreslås förverkligas genom införandet av en

online plattform där det informeras om vart konsumenten kan vända sig för att få varan reparerad.

Är förslaget förenligt med subsidiaritetsprincipen?

Subsidiaritetsprincipen (närhetsprincipen) förbjuder unionsåtgärder när en fråga kan hanteras effektivt av medlemsstaterna själva på central, regional eller lokal nivå. Juridiska fakulteten i Lund delar regeringens uppfattning att förslaget inte står i strid med denna princip. För att kunna uppnå syftet med regleringen utan att snedvrída konkurrensen bör förslaget genomföras i form av ett fullharmoniseringsdirektiv. Målen med reformen skulle inte kunna uppfyllas på samma sätt genom reglering på nationell nivå. Regleringen lär också få större genomslag om den genomförs på unionsnivå.

Är förslaget förenligt med proportionalitetsprincipen?

Enligt proportionalitetsprincipen måste den föreslagna regleringen vara lämplig för att uppnå det önskade resultatet. Därtill måste regleringen vara nödvändig för att uppnå det tänkta syftet och inte innebära en orimlig börda i förhållande till det eftersträvade målet.

Juridiska fakulteten i Lund menar att analysen av vilka verkningar förslaget kan få på miljön borde ha fördjupats, detta för att visa på förslagets lämplighet. Det kan ifrågasättas om de föreslagna reglerna utgör ett effektivt sätt att tillgodose målet om en cirkulär konsumtion och en hållbar utveckling. Frågan är exempelvis i vad mån en prioritering av reparationer istället för omleveranser kan bidra till att CO₂-utsläppen i atmosfären minskas. Någon närmare analys avseende vilka konsekvenser transporter av varor som ska repareras liksom av reservdelar görs inte. Med tanke på att köparen av en vara som är behäftad med ett fel redan i dagsläget är berättigad till avhjälpande eller omleverans, finns det anledning att anta att den omständigheten att varan i första hand repareras istället för att bytas ut knappast kan komma att innebära att eventuella CO₂ utsläpp kommer att överstiga vad som redan nu är fallet, snarare tvärtom, en reparatör kan finnas i närområdet alltmedan en omleverans kan förutsätta att ersättningsvaran får hämtas långt bort ifrån. Härtill får naturligtvis läggas att själva produktionen av en ersättningsvara också kan bidra till utsläpp. Poängen i är att det saknas en ordentlig analys av förslagets effekter på miljön varför det är svårt att bedöma dess lämplighet. För den händelse att de miljömässiga konsekvenserna är mycket små kan det naturligtvis ifrågasättas om förslaget är försvarbart.

På detaljnivå noterar Juridiska fakulteten i Lund att säljaren enligt förslaget är skyldig att låta reparera varan när detta är möjligt och utgifterna för en reparation inte överstiger kostnaden för en omleverans. Det framgår dock inte hur kostnaderna för respektive alternativ ska beräknas. Frågan om hur de olika kostnaderna ska uppskattas har avgörande betydelse för vilket genomslag den föreslagna lagändringen kan få. Vidare är det av intresse hur bevisbördan ska placeras i dessa fall. Är det köparen eller säljaren som har bevisbördan för vad kostnaderna blir för de olika alternativen?

I promemorian heter det att konsumenten endast ska ha rätt till omleverans när det är dyrare att reparera än att byta ut den felaktiga varan. Detta stämmer dock inte eftersom konsumenten även kan nekas reparation när det är omöjligt att reparera varan. För att uppnå det eftersträvade syftet är det därför av central betydelse att

varor konstrueras så att de går att reparera, och att detta kan göras till en överkomlig kostnad. Om inte producentledet övervakas vad gäller dessa förhållanden kan kravet på att i första hand reparera enkelt kringgås genom hur producenten väljer att utforma varan. I sammanhanget bör då framhållas att många konsumenter säkert föredrar att en felaktig vara byts ut istället för att den repareras, detta i vart fall så länge säljarens ansvar fortfarande gäller.

Det bör även noteras att säljaren inte längre kommer att skyddas mot att få stå för en reparation med hänvisning till att kostnaden för denna skulle vara oskäligen. Förslaget verkar i denna del utgå från att det aldrig är oskäligt att låta reparera en vara när detta blir billigare (hur nu detta beräknas) än att byta ut den. I de fall ett utbyte inte är möjligt anges emellertid inte något övre tak för vad reparationen får kosta varför det i dessa fall kan bli tal om att låta genomföra oförsvarbart dyra reparationer. Säljaren bör därför i de fall det skulle bli oskäligt dyrt att reparera varan ha möjlighet att istället återbetala köpeskillingen med avdrag för den nytta som köparen kunnat ha av varan under den tid denna varit i dennes besittning.

Frågan om hur konsumenten ska kompenseras för eventuella utgifter till följd av att felet måste avhjälpas berörs inte i förslaget, men enligt nu gällande felansvarsregler i konsumentköplagen har köparen rätt till ersättning för eventuella utgifter som orsakas av att säljaren levererat en vara som varit behäftad med ett fel. Det sagda gäller givetvis endast om felet uppdagas samt reklameras inom säljarens ansvarstid. Ersättningsansvaret förutsätter emellertid att felet har legat innanför säljarens dubbla kontrollansvar, varför det kan finnas fall där rätten till ersättning för utgifter faller bort. Problemet lär dock vara mer av akademisk än praktisk natur eftersom det är svårt att tänka sig situationer där ett fel kan sägas ligga utanför säljarens (eller tidigare leds) kontroll.

Situationen blir emellertid en annan när ansvarstiden har löpt ut. I dessa fall kommer konsumenten själv att, utöver kostnaden för själva reparationen, även att få stå för alla de kringkostnader som denna kan föra med sig. För den händelse att dessa "sidokostnader" blir höga kommer konsumenten troligen att underlåta att reparera varan och istället skaffa sig en ny. För att uppnå målen om att styra konsumenten bort från en "slit och släng mentalitet" är det därför viktigt att kostnaderna för att reparera varor ligger på en rimlig nivå. Här kan man i och för sig hoppas på att konkurrensen på marknaden bidrar till att själva reparationstjänsten prissätts på ett skäligt sätt (se vidare under rubrik konkurrensrättsliga aspekter), men detta hjälper ju inte i de fall varan måste transporteras långa sträckor för att kunna repareras. Tillgängligheten av reparationstjänster får därmed betydelse för hur pass effektiv den föreslagna reformen kan förväntas bli.

Till det sagda får läggas att en konsument i valet mellan att reparera och att köpa nytt med all sannolikhet även kommer att väga in den felaktiga varans tänkta livslängd. Även om det är positivt att man på nationell nivå underlättar för konsumenter att kunna hitta en reparatör lär det därför ur ett miljöperspektiv mest effektiva sättet att uppnå en hållbar utveckling vara att i första hand verka för att de varor som produceras får en längre livslängd än vad de har i dagsläget.

Av promemorian framgår att det ankommer på de olika nationerna att tillse att det finns en onlineplattform där konsumenter kan söka efter reparatörer. Kostnaderna för att driva, och att eventuellt också övervaka innehållet på denna plattform, riskerar därmed att ytterst falla på skattebetalarna, eller möjligen på konsumenterna beroende på hur man väljer att finansiera förslaget. Någon uppskattning av hur stora kostnaderna kan tänkas bli för detta projekt presenteras inte. Varför det är svårt att uttala sig om huruvida det är väl använda pengar.

Sammantaget kan sägas att det är oklart i vad mån de föreslagna åtgärderna verkligen på effektivt sätt kan komma att leda till att främja en hållbar utveckling och en cirkulär ekonomi.

Produktansvar

Något som inte berörs i promemorian är hur produktansvaret ska hanteras i när en vara har reparerats. Denna fråga behandlas emellertid i ”nytt direktiv till produktansvar 2022/23FPM7”. För att undvika problem vad gäller ansvarsfrågan är det viktigt att ett eventuellt införande av förslagen i denna promemoria synkroniseras med införandet av nya regler om produktansvar.

Konkurrensrättsliga aspekter

I promemorian berörs inte heller de konkurrensrättsliga problem som förslaget kan föranleda. En reparation förutsätter i allmänhet tillgång till reservdelar. Historien visar att det förekommer otaliga konkurrensrättsliga problem på reservdelsmarknanden, något som bland annat framkommer i Hugin (Case 22/78 Hugin ECLI ECLI:EU:C:1979:138). Det är inte ovanligt att en producent av en vara begränsar tillgången till reservdelar och verktyg som kan behövas för en reparation, liksom tillgången till information om hur en reparation bäst görs. Inget i förslaget adresserar dessa problem. Om tillverkarna håller upp priserna på reservdelar, eller rent av vägrar att sälja dessa till utomstående rättssubjekt, samt undanhåller fristående reparatörer information om hur produkten kan repareras kommer detta att orsaka kostnader som i slutändan drabbar konsumentledet. Om priset för reparationer blir alltför högt kommer inte syftet med förslaget att kunna uppnås, inte minst för att om det blir dyrare att reparera än att byta ut den felaktiga varan har säljaren rätt att neka reparation. Ingen konsument kommer heller att välja att reparera en vara om kostnaden för detta överstiger priset på en ny.

En möjlighet att komma till rätta med de ovan nämnda problemen skulle kunna vara att ålägga producenterna så kallade ”FRAND obligations”, dvs. en skyldighet att tillhandahålla reservdelar på skäliga och rimliga villkor. Det bör dock påpekas att en sådan lösning kan vara ineffektiv av två skäl. För det första får konkurrensrätten genomslag ex-post, dvs. först i efterhand. För det andra kan så kallade FRAND krav typiskt sett endast tillämpas i de fall den som tillhandahåller reservdelen kan anses ha en dominerande ställning enligt artikel 102 TFEU. Det saknas med andra ord för närvarande ett effektivt verktyg för att främja konkurrensen vad gäller reparationer.

Problemet skulle möjligen kunna lösas genom att man i nationell rätt ålägger producenter att tillhandahålla reservdelar etc. till skäliga priser och på rimliga villkor. Nackdelen med denna lösning är emellertid att den riskerar att dömas ut med hänvisning till att den kan stå i strid med grundläggande principer i EU-rätten. Till detta får läggas att den övervakande myndigheten, Konkurrensverket, inte har någon laglig skyldighet att prioritera övervakningen av efterlevnaden av den här typen av regler varför det finns en risk att de ändå inte skulle få det genomslag som man kan önska.

Immaterialrättsliga aspekter

Slutligen kan påpekas att promemorian inte berör de eventuella immaterialrättsliga konsekvenser som kan följa med tvånget att i första hand reparera en felaktig vara. En varumärkesinnehavare kan exempelvis ha invändningar mot att en vara som bär dennes varumärke repareras på ett sätt som kan skada varumärkets renommé, liksom att den som har en upphovsrätt till en viss design kan ha invändningar mot att en vara, som åtnjuter ett upphovsrättsligt skydd som brukskonst, repareras med hjälp av icke originaldelar.

Enligt delegation

Eva Lindell-Frantz,

Docent vid Juridiska fakulteten i Lund

Julian Nowag

Docent vid Juridiska fakulteten i Lund